

Svenskt lagförslag om ungdomsfängelse.

Till innevaranda års riksdag har Kungl. Maj:t avlåtit en proposition med förslag till lag om ungdomsfängelse, varigenom avses att i viss utsträckning öppna möjlighet till en särskild, med fostran och förbättring såsom en huvudsynpunkt, avpassad straffrättslig behandling av dem som begått brott i åldern mellan 18 och 21 år.

Enligt 5 kap. 1 § strafflagen är straffmyndighetsåldern 15 år. Barn, som ej fyllt 15 år, är icke straffrättsligt ansvarigt. Möjlighet till straffrihet på grund av ungdom finnes icke för den, som fyllt 15 år. Svensk rätt innehåller icke — såsom åtskilliga andra rättssystem — någon allmän bestämmelse om rätt för åklagare att eftergiva åtal.

De allmänna straffarterna — straffarbete, fängelse och böter — användas för såväl äldre som yngre brottslingar. Beträffande brottslingar, som fyllt 15 men ej 18 år, gälla emellertid vissa särskilda stadganden. 5 kap. 2 § strafflagen innehåller sålunda bestämmelse om straffnedsättning för brottsling i nämnda ålder, som skall ådömas straffarbete. Enligt 5 kap. 4 § strafflagen skall vidare brott, som någon begått innan han fyllt 18 år, ej tillräknas honom till förhöjning av straff för återfall i brott, där sådan förhöjning finnes särskilt utsatt i lagen.

Beträffande yngre fångar gälla vissa särskilda verkställighetsbestämmelser i lagen den 24 mars 1916 angående verkställighet av straffarbete och fängelsestraff. Sålunda stadgas, att fånge, som vid straffets början ej fyllt 21 år, skall avtjäna straffet i huvudsakligen för yngre fångar avsedd straffanstalt, »där det ej med hänsyn till strafflidens korthet,

straffets art eller omständigheterna i övrigt finnes olämpligt. « Den angivna åldersgränsen har tillkommit genom en lagändring, som trätt i kraft den 1 juli 1934; förut gällde en åldersgräns av 20 år. Fånge under 21 år skall hållas i cell utan gemensamhet med andra fångar en tid av 3 månader (före nyssnämnda lagändring 4 månader). Därefter kan han sättas i arbete gemensamt med andra fångar. Motsvarande tid för äldre fångar är 6 månader.

Begår någon brott i åldern mellan 15 och 18 år och dömes han härför till böter eller fängelse eller till straffarbete i högst 2 år, må domstolen enligt 5 kap. 3 § strafflagen förordna, att han skall, i stället för att undergå det ådömda straffet, insättas i allmän uppfostringsanstalt. Sådant förordnande må meddelas, »där den brottsliges sinnesbeskaffenhet och omgivning samt graden av hans förståndsutveckling prövas sådant föranleda«.

Närmare bestämmelser angående tvångsuppfostran finnas i lagen den 27 juni 1902 angående verkställighet av domstols förordnande om tvångsuppfostran. Då förordnande meddelas om minderårigs insättande i allmän uppfostringsanstalt — sådant förordnande förfaller om det icke gått i verkställighet innan den dömde uppnått 18 år — bestämmes icke någon viss tid för hans vistelse å anstalten. Han skall utskrivas, då han vunnit nödig stadga i sinnesriktning och uppförande; dock må i regel utskrivning ej ske förr än två år efter det han intogs i anstalten. Senast då han uppnått 21 år skall han utskrivas. Då minst ett år — under vissa omständigheter kortare tid — förflutit sedan han blivit intagen i allmän uppfostringsanstalt, kan han, om sådant finnes för honom gagneligt, tills vidare eller för viss tid överlämnas till enskild vård och tillsyn eller anställas i tjänst eller yrke. Den, som sålunda placerats utom anstalten, skall återtagas, om hans uppförande eller annat förhållande därtill föranleder.

Möjligheten att beträffande brottslingar i åldern mellan 15 och 18 år utbyta straff mot tvångsuppfostran infördes

år 1902 i sammanhang med genomförandet av ny barnavårdslagstiftning. Utbyte av straff mot tvångsuppfostran kunde från början icke ske i annat fall än då det ådömda straffet utgjordes av böter eller fängelse i högst 6 månader. Genom lagändring år 1917 höjdes emellertid gränsen för tillämplighetsområdet därhän, att tvångsuppfostran kunde användas vid fängelse i högst ett år och straffarbete i högst 6 månader, och genom lagändring år 1924 höjdes gränsen ytterligare så, att tvångsuppfostran numera kan användas för brottslingar under 18 år, om det ådömda straffet icke överstiger straffarbete i 2 år eller fängelse i 4 år.

Olika förslag ha framkommit om en uppfostrande särbehandling jämväl för unga brottslingar över 18 år. Enligt ett förslag, som framlades år 1922 av särskilda sakkunniga, skulle den övre åldersgränsen för tvångsuppfostringsförfarandets tillämplighetsområde höjas från 18 till 21 år. Ett liknande förslag, väckt genom en enskild motion, behandlades av 1934 års riksdag, men riksdagen avvisade förslaget, under uttalande att riksdagen ej funne lämpligt att utvidga användningen av tvångsuppfostran till förbrytare som fyllt 18 men ej 21 år.

På grund av särskilt bemyndigande tillkallade chefen för justitiedepartementet den 20 april 1934 särskilda sakkunniga för utredning angående reformer på straffsystemets, straffverkställighetens och fångvårdens områden. Dessa sakkunniga avgävo i december 1934 ett betänkande med förslag till lag om ungdomsfängelse m. m.

Efter det förslaget överarbetats inom justitiedepartementet, avläts proposition till 1935 års riksdag.

Förslaget innebär såsom redan omnämnts att inom straffets ram inrättas en särbehandling för brottslingar, som begått brott i åldern mellan 18 och 21 år. Den nya straffarten — benämnd ungdomsfängelse — må användas om enligt lag å brottet, eller där flera brott förövats, å något av dem kan följa fängelse eller straffarbete. Ett brott, som är belagt med endast böter, kan således ej föranleda ådömande

av ungdomsfängelse. En övre gräns med hänsyn till det begångna brottets svårighetsgrad har stadgats, innebärande att till ungdomsfängelse ej må dömas, där enligt lag å brottet eller brotten lägst kan följa straffarbete i 4 år eller däröver.

Det är emellertid ingalunda avsett, att alla brottslingar i angiven ålder, som begått brott, vara enligt vanliga regler kan följa straff som nyss nämnts, skola erhålla ungdomsfängelse. De underåriga kriminella utgöras såsom bekant av ett mycket heterogent material. De förete stora olikheter i avseende å anlag och de ha påverkats av vitt skilda miljöförhållanden. Bland dem finnas sådana, som drivits till brott av vidriga yttre omständigheter av tillfällig natur — omständigheter inför vilka kanske de flesta unga skulle ha reagerat på samma sätt. Bland dem finnas vidare sådana, som utan att äga utpräglade brottsliga anlag varit utsatta för mera varaktig påverkan från en ogynnsam miljö och därför råkat i kontakt med strafflagen. Bland dem finnas slutligen sådana, som på grund av konstitutionella defekter eller förvärvad själslig bristfällighet äro tämligen förutbestämda att komma i konflikt med samhället. Även om olika typer sålunda kunna urskiljas inom den stora massan underåriga kriminella, kunna likväl inga skarpa gränser uppdragas kring några bestämda grupper. Det blir därför lagskiparens uppgift att med tillämpning av den principen, att ungdomsfängelse skall användas på dem, som äro i behov av omhändertagande för särskild fostran och utbildning och som vidare äro mottagliga för sådan behandling, bestämma vilka som skola dömas till ungdomsfängelse. Av vikt är att beakta, att det fordras ett visst mått av moralisk och intellektuell utrustning hos den brottslige för att det skall vara möjligt att påverka honom på sätt, som är avsett med ungdomsfängelse. Det gäller med andra ord att från behandling i den särskilda ungdomsanstalten utsortera de sinnessjuka och imbecilla samt de på annat sätt abnorma. Om anstaltens arbete med de mera normalt ut-

rustade skall kunna nå det åsyftade resultatet, är det nödvändigt, att anstalten befrias från den olösliga uppgiften att söka göra socialt användbara människor av sådana, om vilka man på förhand vet, att de äro oemottagliga för påverkan av det slag, som anstaltsbehandlingen — och den på denna följande eftervårdande verksamheten — kan åstadkomma.

Enligt det föreliggande förslaget skall inom det förut angivna brottsområdet ådömas ungdomsfängelse »där brottets beskaffenhet samt den brottsliges personliga utveckling, vandel och levnadsomständigheter i övrigt giva skälig anledning antaga, att omhändertagande enligt denna lag för fostran och utbildning är för hans rättande lämpligare än annat straff«.

I likhet med vad som nu gäller vid fråga om ådömande av villkorlig dom, skall, i fall då ungdomsfängelse må användas, en särskild förundersökning verkställas, där så erfordras för vinnande av utredning rörande den tilltalades personliga förhållanden samt angående de åtgärder, som med hänsyn därtill må anses lämpliga för hans rättande. Domstolen eller dess ordförande skall föranstalta om sådan undersökning.

I regel får ådömt straff ej gå i verkställighet, förrän beslutet därom vunnit laga kraft. Ett undantag härifrån förekommer i lagen den 27 juni 1902 angående verkställighet av domstolsförordnande om tvångsuppfostran. Av i huvudsak samma skäl, som föranlett nämnda undantag, har i förslaget införts den bestämmelsen, att, där domstolen ej annorlunda förordnar, beslutet om ungdomsfängelse skall gå i verkställighet utan hinder därav att det ej äger laga kraft.

Ungdomsfängelse skall verkställas i härför inrättad särskild anstalt eller avdelning av anstalt.

De verkställighetsföreskrifter, som förslaget innehåller, framhäva behandlingens fostrande och utbildande syfte. Dessa föreskrifter äro följande: Den, som undergår ungdomsfängelse skall hållas till arbete, som av anstaltens

styresman bestämmes. Arbetet skall vara av beskaffenhet att bereda den dömda tillfälle till sådan teoretisk och praktisk utbildning i hantverk eller annat yrke, som kan främja utsikterna för honom att efter utskrivningen försörja sig. Vid valet av arbete skall hänsyn tagas till hans håg och fallenhet. De å anstalt intagna skola av styresmannen fördelas på sätt som finnes lämpligt med hänsyn till den behandling, vilken bör komma var och en av dem till del. Styresmannen äger beträffande en var intagen bestämma, huruvida han skall förvaras avskild eller i gemensamhet med andra. Å anstalt intagen skall åtnjuta den frihet, som är förenlig med god ordning och säkerhet inom anstalten. Härvid skall tillses, att dylik förmån, där så finnes ändamålsenligt, beredes honom gradvis, i den mån han under anstaltstidens fortgång visar sig därav förtjänt.

En dom å ungdomsfängelse skall enligt det upprättade förslaget icke innehålla något uttalande om strafftiden. En maximitid av fyra år finnes emellertid angiven i lagen. Förrän ett år förflutit, sedan den dömda intagits å anstalt, må utskrivning ej ske med mindre särskilda skäl därtill äro.

Utskrivningen skall handhavas av en särskild nämnd, bestående av fem ledamöter. Av ledamöterna skall minst en vara eller hava varit innehavare av domareämbete och minst en vara behörig att inom riket utöva läkarkonsten samt minst en äga särskild erfarenhet i uppfostringsfrågor. Ledamöterna skola utses av Konungen för en tid av fem år. Även suppleanter skola utses på samma sätt.

Utskrivning är antingen slutlig (frigivning) eller villkorlig (utskrivning på prov). Sedan ett år förflutit från det den dömda intagits å anstalt och därefter minst var sjätte månad, skall frågan om hans utskrivning av nämnden upptagas till prövning. Senast när två år förflutit från den dömdes intagande å anstalt skall utskrivning på prov äga rum, såframt ej särskilda skäl däremot äro.

Den som utskrivits på prov skall stå under tillsyn under den tid, som nämnden bestämmer, dock ej utöver den tid

han kunnat kvarhållas å anstalt och ej i något fall längre än två år. Bryter den, som utskrivits på prov, mot de för honom gällande föreskrifter, äger nämnden besluta, att han skall ånyo intagas å anstalt. Bliver den, som utskrivits på prov, återintagen, skall den tid, under vilken han vistats utom anstalt icke medräknas vid bestämmande av den tid han längst må kvarhållas. Då frigivning skett eller, efter utskrivning på prov, tillsynstiden gått till ända utan att beslut meddelats om återintagning, skall ådömt ungdomsfängelse anses till fullo verkställt.

Förslaget innehåller åtskilliga bestämmelser om sammanträffande av brott, åsyftande bland annat att förebygga att behandlingen å ungdomsanstalten avbrytes för annan straffverkställighet. Kungl. Maj:t har, efter det ovanstående redogörelse skrevs, den 15 juni 1935 utfördat lag om ungdomsfängelse i huvudsaklig överensstämmelse med det upprättade förslaget.

Hjalmar Nyman.
